

Katsaus yhteiskuntaan ja nuorten tilanteeseen Sambiassa

Taksvärkki ry

Laura Kumpuniemi ja Saara Vainio

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	2
2 Yhteiskunnallinen tilanne	3
2.1 Lähihistoria ja poliittinen tilanne.....	3
2.2 Talous ja elinkeinot	4
2.3 Väestö.....	5
2.4 Kehityksen tila	7
2.5 Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden haasteet Sambiassa	10
3. Nuorten tilanne Sambiassa	11
3.1 Koulutus.....	11
3.2 Nuoret työelämässä	13
3.3 Terveys.....	14
3.4 Nuorten kohtaamia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden haasteita.....	14
4. Sambian nuoria koskevat poliittiset ohjelmat ja rakenteet.....	16
4.1 Lapsia ja nuoria koskevat poliittiset ohjelmat.....	16
4.2 Järjestöt lasten ja nuorten asialla	17
Lähteet.....	18

1. Johdanto

Tämä selvitys on päivitetty keväällä 2018 ja se on tehty vuonna 2014 hankesuunnitteluprosessin yhdessä tehdyn selvityksen pohjalta. Selvitys kuvaa Taksvärkki ry:n Sambian kehitysyhteistyöhankkeen toimintaympäristöä ja nuorten tilannetta Sambiassa. Huomionsa saa erityisesti erilaiset näkökulmat Sambian kehityksen tilasta sekä nuorison tilanne. Selvityksessä käsitellään nuorten tilannetta yleisesti sekä nuorten kohtaamia yhteiskunnallisia haasteita.

Tämän katsauksen tiedot pohjautuvat verkossa saatavilla oleviin kansainvälisten hallitusten välisten järjestöjen, kuten Maailmanpankin ja YK:n piirissä toimivien organisaatioiden, ja kansalaisjärjestöjen julkaisemiin tietoihin sekä Sambian ja Suomen hallinnon julkaisuihin. Jonkin verran lähteinä on käytetty myös lehtiartikkeleita ja akateemisia tutkimuksia.

2. Yhteiskunnallinen tilanne

2.1. Lähihistoria ja poliittinen tilanne

Sambia on sisämaavaltio eteläisessä Afrikassa. Sen rajanaapureita ovat Kongon demokraattinen tasavalta, Angola, Namibia, Botswana, Zimbabwe, Mosambik, Malawi ja Tansania. Sambian pääkaupunki Lusaka sijaitsee maan kaakkoisosassa.

Sambia itsenäistyi vuonna 1964 Iso-Britannian siirtomaavallan alta. Siirtomaana Sambia tunnettiin nimellä Pohjois-Rhodesia. Itsenäisen Sambian hallitusta johtaa presidentti Edgar Lungu, joka on valtion muodollinen päämies. Presidentti valitsee myös hallituksen jäsenet, varapresidentin ja korkeimman oikeuden tuomarit. Maa on pitkään ollut poliittisesti vakaa, mutta viime vuosien aikana sen asema yhtenä Afrikan demokraattisimmista ja rauhallisimmista maista on kärsinyt. Vuoden 2016 vaalien aikaan Sambian kaduilla mellakoitiin rankasti pääasiassa opposition tukijoiden ja turvallisuusjoukkojen välillä.

Hallituksen toimet lehdistön- ja tiedonvapauden edistämässä ovat hitaita ja riittämättömiä. Erityisesti vaalien alla kriittiset toimittajat joutuivat kokemaan häirintää ja lisäksi heidän julkaisujaan sensuroitiin. Myös julkinen media toimii puolueellisesti rajoittamalla oppositiopuolueen näkyvyyttä. (Freedom House 2017.) Tiedon vapautta lisäävä lakiesitys laitettiin alulle vuonna 2002, mutta sen valmistelu on vielä kesken. Tiedonvapauslain on tarkoitus lisätä Sambian julkisen sektorin läpinäkyvyyttä (Lee 2011).

Vuonna 2009 Sambian parlamentti hyväksyi POA-lain (Public Order Act), joka on vaikuttanut niin vapaaseen järjestäytymisen mahdollisuuksiin, sekä rajoittanut vapaata mielenilmaisua. Esimerkiksi oppositiopuolueen tukijoiden järjestäytymisen vapautta on rajoitettu ja ammattiyhdistykset ja kansalaisjärjestöt ovat joutuneet rajoittamaan toimintaansa lain vuoksi. (Freedom House 2017; Amnesty International 2017) Vuonna 2009 Sambian parlamentti hyväksyi uuden lain, joka pyrkii sääntelemään kansalaisjärjestöjen toimintaa. Laki on aiheuttanut huolta järjestöjen joukossa ja sitä on kuvailtu perustuslain vastaiseksi (Udoh 2013)

2.2. Talous ja elinkeinot

Sambian taloutta on perinteisesti hallinnut maatalous ja kuparin louhintateollisuus, joskin viime vuosina hallitus on pyrkinyt monipuolistamaan taloutta. Sambian talouskasvu on ollut nopeaa vuosituhaten vaihteen jälkeen. Talouskasvu ei kuitenkaan ole ollut kovin tasaista, vaan siitä ovat hyötynet pääasiassa keskiluokkaiset ja kaupungeissa asuvat. Vuosien 2015-2016 aikana maan taloutta koetteli yllättävä taantuma, jonka taustalla olivat kuparin hinnan lasku, energiakriisi, paikallisen valuutan eli Kwatchan arvon lasku sekä poliittiset levottomuudet.

Sambian talouden yksi suurimmista haasteista on maatalouteen perustuvan elinkeinon riippuvuus sääolosuhteista. Tulvat, kuivuus sekä väestön kasvu kuormittavat luonnonvaroja ja lisäävät kestämatöntä energiantuotantoa. 1980- ja 1990 -luvuilla kuparin maailmanmarkkinahinnan lasku, huono taloudenpito sekä pitkittynyt kuivuus aiheuttivat Sambialle taloudellista vahinkoa. Maa ajautui tuolloin vakavaan talouskriisiin, ja on yhä pahasti velkaantunut. (WB 2017; CIA World Factbook 2018.)

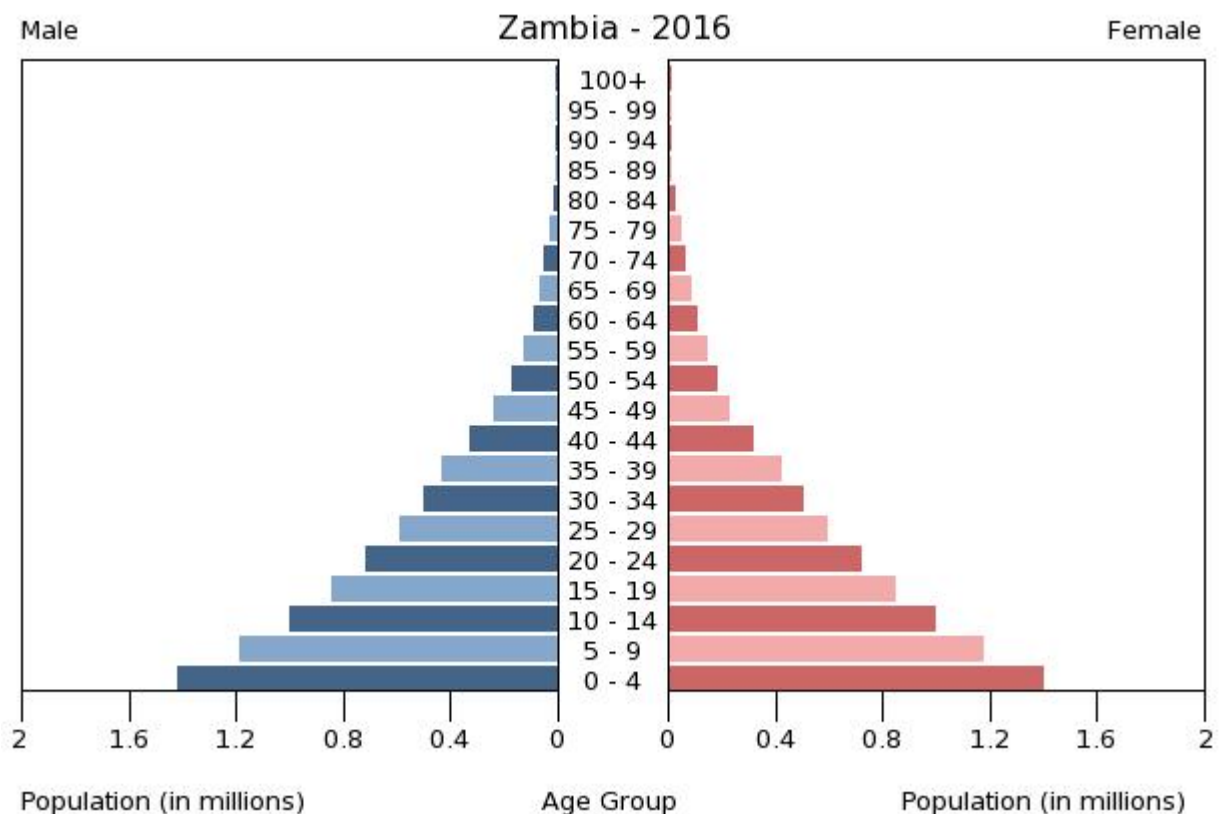
Lisääntyvä epätasa-arvo tulonjaossa on johtanut kasvaviin eroihin koulutuksen ja terveyspalveluiden saatavuudessa. Köyhyys on kokonaisvaltaisempaa maaseudulla, missä väestöä koettelee myös muiden resurssien puute. Maaseudun köyhyydellä on myös selkeä yhteys sukupuolten välisiin eroihin, maaperän rappeutumiseen sekä metsien tuhoutumiseen. (WB 2017; ICG 2017.) Osa epätasaisesta tulonjaosta ja epätasa-arvosta palveluiden jakautumisessa voi selittyä korruptiolla. Pienimuotoinen korruptio on yleisempää kaupungeissa kuin maaseudulla. Korruption tila vaihtelee suuresti sektoreiden välillä. Sambiassa korruptio on yleistä ja sitä esiintyy merkittävästi esim. verohallinnossa, oikeusjärjestelmässä ja poliisivoimissa (GCR 2015–2016).

Sambian talous elää kahdella tasolla: virallisella ja epävirallisella. Epävirallinen talous työllistää jopa 80 % ihmisistä. Urbaani Sambia taas on taloudellisesti muuntautumiskykyinen ja kehittyvä, ja merkittävä osa kaupungeissa tehdystä työstä onkin virallista. Maataloussektori perustuu pääosin epäviralliseen talouteen, eikä sen vaihtoarvona käytetä välttämättä rahaa, vaan myös muita hyödykkeitä kuten vaatteita tai ruokaa. Epävirallinen maatalous työllistää myös suurimman osan haavoittuvassa asemassa elävistä ihmisryhmistä, kuten suurista kotitalouksista, yksinhuoltajatalouksista, heikosti toimeen tulevista kotitalouksista, iäkkäistä tai muuten syrjityistä väestöryhmistä. (UN 2015, 14.)

2.3. Väestö

Sambian väestö kasvaa nopeasti. Viimeisimmän vuonna 2016 tehdyn väestölaskennan perusteella maassa asui noin 16 591 000 ihmistä (UNDESA 2017). Vuoden 2018 arvion mukaan väestöntiheys on tällä hetkellä noin 17 400 000 miljoonaa. Väestö on keskittynyt etelään pääkaupungin ympäristöön sekä luoteeseen kuparivyöhykkeelle.

Suurin osa Sambian väestöstä on lapsia ja nuoria. Noin 46 % on alle 14-vuotiaita ja 66 % prosenttia on alle 25-vuotiaita. Yli 55-vuotiaita on vain noin 5,5 % väestöstä. Väestön kehittymiseen vaikuttaa korkea hedelmällisyysluku. Sambialainen nainen synnyttää keskimäärin 3,8 lasta (Ministry of Finance 2015.) Koko maan tilannetta kuvaava väestöpyramidi (kuvio 1) näyttää selkeästi, kuinka nuorta Sambian väestö on.

Kuvio 1. Sambian väestöpyramidi 2016. (Lähde: CIA World Factbook 2018)

Sambian väestö on monimuotoista. Etnisiä ryhmiä arvellaan olevan noin 72, joista suurimpia ovat Bemba (21 %), Tonga (14 %), Chewa (7 %) ja Lozi (6 %). Puhutuimpia kieliä ovat Bembea (33,4 %). Nyanja (14,7 %) ja Tonga (11,4 %). Englanti on maan virallinen kieli, ja sitä käytetään myös opetuskielenä kouluissa. Sambianssa arvellaan olevan noin 70 eri kieltä. Luku ei ole täysin tarkka, sillä

toisinaan saattaa olla vaikea vetää rajaa kahden eri kielen ja murteen välille. (CIA World Factbook 2018).

Sambia on virallisesti kristillinen valtio, mutta maassa vallitsee uskonnonvapaus. Vuoden 2016 arvion mukaan 75,3 % Sambialaista on protestantteja, 20,2 % katolilaisia, kaksi prosenttia on joko muslimeja, hinduja, sikhejä tai juutalaisia. Noin 1,8 % harjoittaa jotain muuta uskontoja, kuten alkuperäiskansojen uskontoja. Useat yhdistelevät kristinuskoa ja alkuperäiskansojen uskomuksia. (United States Department of State 2016.)

2.4. Kehityksen tila

Kehityksen mittarit (v. 2016)

Sambia Suomi

Kehityksen mittarit (v. 2016)	Sambia	Suomi
Odotettu elinikä syntymähetkellä	60.8	81,38
Sijoitus inhimillisen kehityksen indeksillä (sijoitus/maiden lukumäärä)	139/188	23/188
Köyhyydessä elävien osuus koko väestöstä (% alle 1,90 dollaria/päivä)	57,5	tietoa ei saatavilla
Äitikuolleisuus (kuolleita 100 000 synnytystä kohden)	224	3
Keskimääräinen koulutus vuosina	6.9	10,5
Naisten osuus parlamentissa (%)	12,7	41,5
Aikuisten lukutaito (% yli 15-vuotiaista)	63,4	100
Lapsikuolleisuus (1000 elävänä syntynyttä kohden)	49,67	3,2
Äitien tai raskaana olevien osuus 15–19-vuotiaista	28 %	0.03%
BKT/asukas USD	3 336	42 309

Lähteet: World Bank 2016, UNDP 2016, UNDP 2016b, CIA World Factbook 2018, Tilastokeskus)

Sambia luokitellaan nykyään YK:n mukaan keskitulon maaksi, mutta silti Sambian väestöstä suuri osa elää köyhyydessä. Toimeentuloköyhyyden mittarin mukaan v. 2016 57,5 prosenttia ihmisistä on köyhiä eli he elävät alle 1,90 Yhdysvaltain dollarilla päivässä. Köyhyys on keskittynyt maaseudulle, kun taas suuremmat kaupungit ovat lähes saavuttaneet YK:n vuosittain asetetun köyhyyden vähentämisen tavoitteen. Tuloeroja katsottaessa Sambia on yksi maailman epätasa-arvoisimmista maista. Kasvun keskittyminen kaupunkiin houkuttelee niihin ihmisiä maaseudulta, mikä puolestaan heikentää kaupungeissa elävien

haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien tilannetta. Myös talouskasvun myötä noussut elintaso vaikeuttaa monien köyhien kaupunkilaisten elämää. (UNDP 2017.)

Vuosittain noin 93% lapsista ja nuorista osallistuu perusopetukseen ja koulua käydään keskimäärin noin 7 vuotta. Koulutuksen järjestäminen asetettiin laillisesti valtion vastuulle vuonna 1964, kun hallitus hyväksyi kansallisen opetuslain. Koulutuksen laadun ja koulutukseen pääsyn takaaminen kaikille ei kuitenkaan ole yksinkertaista ottaen huomioon maan korkean köyhyystason ja korkean väestönkasvun. Vuonna 2002 säädettiin laki maksuttomasta perusopetuksesta kaikille, mutta vasta vuonna 2011 perusopetuksesta tuli pakollista. Myös koulutuksen laatu on heikkoa. Muut koulutuksen kehittämissuunnitelmat ovat pyrkineet lisäämään perusopetukseen pääsyä, parantamaan koulujen infrastruktuuria sekä lisäämään keskiasteen koulutukseen, teknilliseen koulutukseen sekä ammatilliseen yrittäjäyyskoulutukseen pääsyä. (UNESCO 2016, 3-4, 57-58.)

Köyhyys ei Sambiassa suoraviivaisesti ole yhteydessä työttömyyteen samalla tavoin kuin esimerkiksi Suomessa, sillä merkittävä osa köyhistä tekee työtä. Työstä saatu taloudellinen hyöty ei kuitenkaan usein riitä kattamaan elinkustannuksia. Työllisyydestä ja työttömyydestä puhuttaessa on myös huomioitava, että Sambiassa kaikki maataloustyö, sekä myös palkaton perhetilalla tai perheyrittäjätyössä tehtävä työ, lasketaan työllisyydeksi. Maailmanpankin (2013) mukaan yli 80 prosenttia Sambian työllisyydestä on palkatonta, eli ihmiset työllistyvät itse itsensä (omassa yrityksessä, jossa ei ole muita työntekijöitä) tai tekevät töitä maataloilla, kalastuksen, metsätalouden tai urakatöiden parissa. Tämä selittää pienemmät työttömyysluvut maaseudulla. (ILO 2012a, vii.)

Maataloudella itsensä työllistävät ovat usein taloudellisesti kaikkein heikoimmassa asemassa. Tilannetta vaikeuttaa myös se, että elinkeino on sääolosuhteiden varassa. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat sääilmiöt kuten tulvat tai toisaalta kuivuus ja maaperän rappeutuminen heikentävät maatalouden tuottavuutta, millä on suora vaikutus kotitalouksien elinolosuhteisiin. Ilmastonmuutos heikentää myös turvallista ravinnon saantia ja lisää aliravitsemusta. (UM 2017, UN 2015, 18).

Köyhyyden vähentämisen strategiat (Poverty Reduction Strategies PRS) ovat alhaisen tulotason maiden ja kansainvälisten kehitysrahoituslaitosten valmistelemia strategioita näiden köyhyyden vähentämiseksi sekä velkataakan helpottamiseksi. Sambian viimeisin ohjelma kansalliselle kehitykselle ja köyhyyden vähentämiseksi on tehty vuosille 2017-2021. Ohjelma tähtää jatkuvaan taloudelliseen kasvuun, köyhyyden vähentämiseen ja keskipitkällä aikavälillä Sambian nostamiseen ylemmän keskitulon maaksi vuoteen 2030 mennessä. Tämän hetkinen kehitysohjelma on jo seitsemäs, ja sen päällimmäisenä tarkoituksena on tukea kestävästä kasvusta niin maatalouden, matkailun, ruuan tuotannon kuin kaivostoiminnan avulla. Sen keskeisimmät tavoitteet liittyvät talouden monipuolistamiseen,

työpaikkojen luomiseen, köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseen ja haavoittuvien ihmisryhmien tukemiseen, inhimillisen kehityksen tukemiseen, sekä osallistavan ja hyvän hallinnointitavan tukemiseen. (Ministry of Finance and National Planning 2017.)

Suomi on tehnyt Sambian kanssa tiivistä kehitysyhteistyötä jo vuodesta 1970 lähtien. (UM 2017). Suomen yhteistyö on pääasiassa keskittynyt neljälle sektorille: maataloustuotannon, yksityisen sektorin ja kilpailukyvyn parantamiseen, ilmaston ja kestävän kehityksen ylläpitämiseen sekä hyvän hallinnon tukemiseen (UM 2017, 15). Hyvällä hallinnolla pyritään takamaan ihmisoikeuksien toteutuminen, demokratia ja toiminnan läpinäkyvyys. (UM 17, UMb).

YK:n Vuosituhattavoitteet ja Agenda 2030

Vuonna 2000 YK:n jäsenvaltiot asettivat kahdeksan vuosituhattavoitetta, jotka päätettiin saavuttaa vuoteen 2015 mennessä. Vuosituhattavoitteet (Millennium Development Goals) olivat YK:n jäsenmaiden, YK-järjestöjen ja kansainvälisten rahoituslaitosten sopimus kansainvälisestä yhteistyöstä. (Suomen YK-liitto, päiväämätön.) Myös Sambia sitoutui tavoitteiden saavuttamiseen vuoteen 2015 mennessä.

Ennen vuotta 2015 Sambia muun muassa saavutti tavoitteet HIV- ja AIDS- tartuntojen leviämisen ja AIDS-kuolemien osalta. Lisäksi synnytyskuolleisuus väheni 60 %:lla, perusopetus valtavirtaistui ja sukupuolten osallistuminen perusopetukseen tasapuolistui. Muilla yhteiskunnan sektoreilla sukupuolten yhdenvertaistuminen ei kuitenkaan ole toteutunut yhtä hyvin. Maa ei myöskään onnistunut puolittamaan köyhyyttä, mutta absoluuttinen köyhyys on silti vähentynyt. Luonnonvarojen kestävän hyödyntämisen osalta Vuosituhattavoitteiden mukaista tasoa ei ole vielä onnistuttu saavuttamaan. Esimerkiksi metsien osuus pinta-alasta on pienentynyt kymmenellä prosentilla, sekä puhtaan juomaveden saatavuus heikentynyt lähes 15 %:lla. Myöskään toimivan sanitaation mahdollisuuksia ei ole voitu taata noin 60 prosentille ihmisistä. (UNDP 2013; UN 2015b.)

Agenda 2030 kestävän kehityksen tavoitteet ovat jatkumo YK: Vuosituhattavoitteille ja ne ovat voimassa v. 2016-2030. Agenda 2030:n saavuttamiseen Sambia saa tukea useilta monikansallisilta organisaatioilta kuten ILO:lta, FAO:lta ja UNDP:ltä. Erityisesti köyhyyden vähentämistä ja luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä kehitetään tukemalla maaseudun nuoria maatalousyrittäjyyteen lainojen ja bisneskoulutuksen avulla. Samalla nuoria pyritään kouluttamaan kestäväan ruuan tuotantoon sekä parempaan ravitsemukseen UNDP:n tuen pääpaino on sukupuolten tasa-arvon edistämässä, ilmastonmuutosta koskevan tiedon lisäämisessä ja kestävän ekosysteemin rakentamisessa (UNDP, päiväämätön; ILO 2015.) Kehitystavoitteiden saavuttamiseksi Sambia

vastaanottaa myös julkista kehitysyhteistyötukea ulkomaisilta avunantajilta. Avun tarkoituksena on tukea julkisen sektorin resurssien tehokasta kohdentamista, sekä helpottaa velkaantumista. Sambian suurin avustajamaa on Yhdysvallat, jonka jälkeen suurimpia avustajia ovat Euroopan unioni ja Iso-Britannia. (World vision Zambia, päivämätön.)

Köyhyyden ja tuloerojen vähentämisen lisäksi, tulevaisuudessa yksi keskeisimmistä haasteita Sambiassa arvioidaan olevan laadukkaan koulutuksen takaamisessa kaikille. Tähän syynä on koulutusjärjestelmän korruptoituneisuus ja koulutuksen heikko laatu sekä korkea väestönkasvu. Viimeaikaiset suuntaukset eivät ole lupaavia, sillä hallitus on vähentänyt koulutukseen suunnattuja varoja. Myös metsien suojelu on keskeinen haaste. Tarvitaan suuria investointeja, jotta kotitalouksilla olisi mahdollisuus kohtuuhintaiseen sähköön, eivätkä ne käyttäisi puuta ensisijaisena energialähteenä. Metsien hakkaaminen edistää myös ilmaston lämpenemistä ja heikentää köyhien ihmisten toimeentulomahdollisuuksia. On arvioitu, että metsätuotanto on noin kolmasosan maaseudun kotitalouksien ensisijainen tulonlähde. (Masanta 2017b.)

2.5. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden haasteet Sambiassa

Mahdollisuuksien tasa-arvon ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kannalta Sambia on yksi maailman epätasa-arvoisimmista maista. Yhdenvertaisuuden ongelmat liittyvät erityisesti sukupuolten väliseen epätasa-arvoon, tuloerojen kasvuun sekä jyrkkiin eroihin koulutukseen ja terveydenhuoltoon pääsyssä.

Tyttöjen ja naisten asema Sambiassa on parantunut viimeisen vuosikymmenen aikana, mutta tilanne on yhä huolestuttava. Sukupuolten epätasa-arvoa voidaan mitata muun muassa GDI-indeksillä joka kartoittaa sukupuolten eroja inhimillisessä kehityksessä. Sambian sijoittuu GDI luokituksessa 139. sijalle 188 maasta. Miehet saavat noin 21 % enemmän koulutusta ja heidän palkkansa on noin kaksi kertaa suurempi kuin naisten keskimääräinen palkka. Lisäksi miehet ovat useammin edustettuina korkean statuksen viroissa. Naisista 69,8 prosenttia tekee töitä, kun taas miesten vastaava luku on 80,9. (UNDP 2016.) Sambian parlamentissa naisia on 12,7 prosenttia, vain 52,3 prosentilla aikuisista naisista on toisen asteen koulutus ja lisäksi sukupuoliroolit ja -normit saattavat vaikeuttaa naisten koulutuksessa etenemistä. Tytöt ja naisten kokevat myös useammin väkivaltaa niin kotona kuin kodin ulkopuolella. Sukupuolten välistä epätasa-arvoa voidaan selittää mm. miesten ja naisten hyvin erilaisilla yhteiskunnallisilla rooleilla. Sambiassa vallitsee miesvaltainen eli patriarkaalinen kulttuuri, joka vaikuttaa naisten heikompaan yhteiskunnalliseen asemaan sekä heidän rajalliseen päätäntävaltaan vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Erityisesti maaseudulla sukupuolten tehtäviä määrittävät

perinteiset roolit. Naiset ovat vastuussa kotitöistä, kun taas miehet useammin kodin ulkopuolisista töistä. Miehet ovat myös yliedustettuina fyysisesti raskaissa ammateissa, kuten rakennustyömaalla tai kaivosteollisuudessa. Nuoret ovat alttiita omaksumaan malleja aikaisemmilta sukupolvilta, eikä heillä välttämättä ole keinoja kyseenalaistaa normeja. Tyttöjä ja nuoria naisia sortavaa kulttuuria vastaan on pyritty taistelemaan esim. kyseenalaistamalla perinteitä ja valvomalla avioliittojen solmimista. (Ministry of Gender 2016.)

Varallisuuden epätasainen jakautuminen on Sambiassa vakava ongelma. Tuloeroja mittavaan Gini-indeksin perusteella Sambian tuloerot ovat maailman seitsemänneksi korkeimmat. Sambiassa rikkain 20 % väestöstä omistaa noin 60 % koko maan tuloista. Suurimpia tuloerot ovat virallista ja epävirallista työtä tekevien, maaseudulla ja kaupungissa työskentelevien, sekä koulutetun ja kouluttamattoman väestön välillä. (CIA World Factbook, päiväämätön.)

Monet haavoittuvassa asemassa elävät ihmisryhmät saattavat joutua syrjinnän tai vainojen kohteeksi. Sambiassa homoseksuaalisuus on tuomittu laissa, minkä vuoksi heteronormista poikkeavat eivät voi julkisesti kertoa seksuaalisuudestaan. (United States department of States 2016.) Sairaudet ja vammaisuus ovat leimaavia. Erityisesti mielenterveyden häiriöistä kärsiviä ja HIV- tartunnan saaneet ovat raportoineet kohtaavansa toistuvaa epäoikeudenmukaista kohtelua julkisissa instituutioissa. Myös vammaiset ovat heikossa asemassa ja heidän on esimerkiksi vaikea saada töitä erityisesti siksi, että esteettömyyskysymyksiä ei ole juuri huomioitu maan rakennetussa infrastruktuurissa. Eri tavoin vammaiset ihmiset ovat pääasiassa perheidensä tuen varassa, vaikka lain mukaan valtion tulisi tarjota apua. (Godfrey 2013.)

3. Nuorten asema

Sambiassa nuoruuden ikäraajat ovat tilannesidonnaisia, mutta Sambian uusimassa nuorisopoliittisessa linjauksessa nuoruuden ikärajaksi määritellään 15–35-vuotta (Ministry of Youth and Sport 2015). Tämä eroaa hieman YK:n (United Nations Department of Economic and Social Affairs, päivämätön) tilastollisesta määritelmästä, jonka mukaan nuoria ovat 15–24-vuotiaat.

3.1 Koulutus

Perusopetuksesta tuli maksutonta Sambiassa vuonna 2002 ja peruskoulutus on ollut kaikille pakollista vuodesta 2011 alkaen. Oppivelvollisuus koskee kaikkia 7–14-vuotiaita. Alakoulu on jaettu neljä vuotta kestävään alempaan ja kolme vuotta kestävään ylempään kauteen. 2-vuotisen yläkoulun (noin 14–16-vuotiaille) suorittaneet saavat peruskoulun päättötodistuksen. Perusopetukseen alakoulussa osallistuu suurin osa lapsista, vuosittain noin 93 %. Koko perusopetuksen, eli ala- ja yläkoulun suorittaa vain noin 34% nuorista.

Lukio on Sambiassa 3-vuotinen ja sen suorittaneilla on oikeus jatkaa yliopistoon. Korkeakoulutusta tarjoavat opetusministeriön alaiset yliopistot, sekä yksityiset yliopistot että koulutusministeriön hallinnoimat ammatilliset koulut. Tästä huolimatta korkeakouluttautumisen mahdollisuudet ovat rajalliset, paikkoja on tarjolla rajoitetusti ja kilpailu niistä on kovaa. Kokonaisuudessaan yliopistoihin ja korkean-asteen ammatilliseen koulutukseen paikkoja on tarjolla vain noin 14 000. Koulutusmahdollisuuksia on kuitenkin lisännyt korkeakoulusektorin säätelyn vapautuminen vuonna 2000 ja sen seurauksena nousseet yksityiset yliopistot. Tämän on parantanut yksityisen opetuksen laatua, mutta toisaalta vaikeuttanut heikommin toimeen tulevien koulutukseen pääsyn mahdollisuuksia sekä lisännyt väestön eriarvoistumista. (UNESCO 2016, 63–64)

Ammatillisen pätevyyden, kuten esimerkiksi teknikon tutkinnon, voi Sambiassa suorittaa ei-yliopistollisilla 2-4 vuoden jatko-opinnoilla. Lisäksi useat yhteiskoulut ovat alkaneet tarjota Englannin mallin mukaista kansainvälisiin yliopisto-opintoihin valmentavaa Cambridgen A-levels koulusta, joka Euroopan unionin luokittelussa vastaa suomalaista lukiokoulutusta. (Lusaka International Community School, Springfields Coaching Center).

Keskimäärin sambialainen nuori käy koulua noin 7 vuotta, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että suurin osa nuorista ei jatka pakollisen alakoulun jälkeen yläkouluun. Tähän vaikuttaa mm. se, että alakoulu on ilmainen, mutta yläkoulussa ja lukiossa peritään lukukausimaksuja. Koulutuksessa etenemistä vaikeuttaa myös se, että useilla seuduilla ei ole jatko-opiskelumahdollisuuksia. Tuolloin koulutukseen hakeutuminen aiheuttaisi lisäkustannuksia lukukausimaksujen lisäksi myös asumisessa. Tämän vuoksi haavoittuvassa asemassa olevat, kuten nuoret äidit, vähävaraiset tai orvot, keskeyttävät koulutuksensa todennäköisemmin. (UNESCO 2016.) Keskeisiä haasteita pakollisen perusopetuksen järjestämisessä ovat koulutuksen laadulliset erot maaseudun ja kaupunkien välillä, sekä se että koulutus ei tavoita kaikkia. Köyhissä perheissä peruskoulun keskeyttämisen taustalla on usein se, että lapsen työpanoksesta luopuminen merkitsisi perheen taloudellisen toimeentulon heikentymistä. (UNESCO 2016.)

3.2 Nuoret työelämässä

Nuorisotyöttömyys on Sambiassa yleistä; 20–24-vuotiaiden työttömyys on jopa viisi kertaa yleisempää kuin muiden ikäryhmien. Nuoria on myös paljon suhteessa muihin ikäluokkiin, mikä kasvattaa kilpailua työpaikoista. Työttömyys on selkeästi yleisempää kaupungeissa, sillä maaseudulla elävät työllistyvät useammin maataloussektorille.

Nuorten työllistymisen muoto, työn tuottavuus ja status ovat selkeästi yhteydessä koulutustasoon. Heikomman koulutustason varassa olevat nuoret ovat selkeämmin edustettuina alipalkatussa tai palkattomassa maataloustyössä. Lukiokoulutuksen, ammattitutkinnon tai korkeakoulututkinnon suorittaneet ovat taas useammin palkallisessa työsuhteessa. Lisäksi korkeakoulutuksen saaneet toimivat useammin itse työnantajina. Nuorten työllistymistä hankaloittaa se, että työtä on heikosti saatavilla ja työt saadaan usein suhteiden kautta. Vaikka koulutuksella on yhteys työllistymiseen, ei esimerkiksi lukion päättötodistus tai ammattitutkinto takaa työllistymistä.

Erityisesti virallisella sektorilla työtä on tarjolla vähän, ja sille työllistyy vain hyvin pieni osa (CSO 2015). Nuorille mahdolliset virallisen sektorin työpaikat menevät usein aikuisille, jolloin nuorille ainoat työllistymismahdollisuudet ovat alhaisen tulotason työt, kuten tarjoilijan, parturin, tai taksinkuljettajan ammatit. Epävirallisen työn tekeminen on yleistä. Epävirallisten töiden tekemiseen vaikuttavat hallinnon toimet, jotka rajoittavat esimerkiksi epävirallista markkinamyyntiä lisäämällä katu- ja torimyyjien toiminnan sääntelyä ja kustannuksia. Tämä heikentää erityisesti taloudellisesti heikossa asemassa olevien nuorten tilannetta, koska heillä ei ole usein mahdollisuutta hankkia tarvittavia lupia tai virallistaa toimintaansa siihen tarvittavan taloudellisen panostuksen vuoksi. (Masanta 2017.)

3.3 Terveys

Nuorten mahdollisuudet saada tietoa terveydestä ja edistää terveyttä omilla valinnoillaan ovat rajallisia. Haavoittuvassa asemassa elävät lapset ja nuoret myös sairastavat muita useammin, eivätkä sairastuessaan pääse hoitoon yhtä usein kuin parempiin elinolosuhteisiin syntyneet ikätoverinsa. (Phiri & Adaguba 2014.)

Sambialaisten nuorten terveyden suurimmat riskitekijät ovat HIV- ja AIDS-tartunnat. Tartuntojen määrä on merkittävästi laskenut vuosituhatvuotien vaihteesta, mutta tilanne on yhä haastava. Tartuntoja on suhteellisesti enemmän kaupungeissa. Erityisen alttiita ovat kaupungin kaduilla asuvat ja työskentelevät nuoret (Tyler, Handema, Schmitz, Phiri, Wood & Olson 2017). Tartunnoille alttiimpia ovat myös naiset, koska heidän asemansa ja itsemääräämisoikeutensa on heikompi. Koulutuksen avulla voidaan ehkäistä niin varhaisia raskauksia kuin myös HIV-tartuntoja. Taistelua tartuntoja vastaan onkin käyty esimerkiksi kouluttamalla opettajia seksuaalikasvatuksen tärkeydestä. Sambianssa miehet saavat naisia keskimäärin enemmän koulutusta, millä saattaa olla vaikutusta seksuaalisuutta koskevaan tietoon. (Avert 2017; ks. Restless Development 2015.)

Yhteisön asenteilla on ensisijainen yhteys siihen, että tartuntojen leviämistä ei ole pystytty pysäyttämään. Avioliiton ulkopuolista seksiä pidetään tuomittavana, eivätkä vanhemmat ole halukkaita keskustelemaan ehkäisystä nuorten kanssa. Nuorten mahdollisuudet saada tietoa ehkäisystä, HIV:n tartumisesta tai testissä käymisen mahdollisuuksista ovat vallitsevien asenteiden puitteissa hyvin rajallisia. Esimerkiksi terveydenhoitohenkilökunnan suhtautuminen näiden palveluiden piiriin hakeutuvia nuoria kohtaan on syrjivää, koska varhaiseen seksuaalisen aktiivisuuden aloittamiseen liittyy sosiaalista paheksuntaa (Restless Development 2012). HIV-tartunnan tai AIDS-diagnoosin saaminen on leimaavaa, ja tartunnan saaneet joutuvat usein syrjinnän kohteeksi. Tämä johtuu osin siitä, että HIV ja AIDS ajatellaan usein marginaalisten ihmisryhmien, kuten seksityötä tekevien tai vankien, sairaudeksi. Tartunnan saaneiden syrjintä ei rajoitu vain palvelujärjestelmään, vaan tartunnan saaneita saattavat syrjiä jopa perhe ja ystävät. Tämä johtaa usein sairauden salailuun terveydenkin uhalla. (Mburu, Ram, Oxenham, Haamujompa, Iorpend & Ferguson 2014.)

Vuonna 2014 Sambianssa noin 28 % 15–19-vuotiaista tytöistä oli raskaana tai synnyttänyt (UNFPA 2017). Varhaiset raskaudet liittyvät usein tietämättömyyteen ehkäisystä tai siihen, että sitä ei ole saatavilla. Varhainen äitiys on riski sekä äidille että lapselle, sillä teiniäitiys ja heikot elinolot kasvattavat lapsi- ja synnytyskuolleisuuden riskiä. Äitiyskuolleisuus liittyy myös turvallisten aborttien huonoon saatavuuteen. Sambian aborttilainsäädäntö on Saharan eteläpuolisen Afrikan edistyksellisimpiä, mutta

aborttiin liittyä edelleen moraalista paheksuntaa, eikä turvallinen mahdollisuus aborttiin ole kaikkien saatavilla. (UNESCO 2016, 73.) Myös lapsiavioliitoilla on merkittävä vaikutus nuoren psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin, sekä henkiseen kehitykseen. Noin 31 % sambialaisista tytöistä on naimisissa alle 18-vuotiaina. (Ministry of Gender 2016.)

3.4. Nuorten kohtaamia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden haasteita

Nuoret saattavat saada hyvinkin erilaiset lähtökohdat elämälle riippuen esimerkiksi sukupuolesta, perheen tulotasosta, terveydestä tai siitä, syntyvätkö he maaseudulle vai kaupunkiin. Köyhyys, tuloerojen kasvu ja monet perinteiset kulttuuriset uskomukset ja köyhyydestä johtuvat ongelmat vaikuttavat erityisesti haavoittuvassa asemassa elävien nuorten elämään.

Koulutuksella on suuri merkitys elämän suunnan määräytymisen kannalta. Keskiastetta pidemmälle kouluttautuminen on Sambiassa kuitenkin vain harvojen etuoikeus. Yliopisto- ja ammattitutkinnot ovat maksullisia, ja lisäksi paikkoja on tarjolla rajoitetusti. Tutkinnon suorittaneet ovat taloudellisesti etuoikeutetussa asemassa. Heidän kuukausitulonsa saattavat olla lähes kymmenen kertaa suuremmat kuin vain perusasteen käyneiden. Maaseudulla koulutuksen laatu on heikompaa, välimatkat suurempia ja köyhyys yleisempää. (United States Department of States 2016; UNESCO 2016).

Sambiassa tytöt ovat usein haavoittuvassa asemassa. Patriarkaalisessa kulttuurissa naisilla ja miehillä on omat roolinsa, eikä tyttöjä aina kannusteta koulutukseen tai omien kiinnostuksen kohteiden etsimiseen. Naisten ja tyttöjen ensisijaisena tehtävänä nähdään perinteisesti olevan kodista huolehtiminen ja lasten kasvattaminen, kun taas miehen tehtävä on elannon hankinta. (Ministry of Gender 2016.) Sukupuolten epätasa-arvoisuus tulee esille esimerkiksi siinä, että tytöt jättävät koulutuksensa kesken merkittävästi useammin kuin pojat (27 % vs. 18 %). Erityisesti maaseudulla keskeyttämisen taustalla ovat turvattomat opetusympäristöt, liian pitkät koulumatkat, varhainen avioliitto tai raskaus sekä köyhyys. Tytöt ovat myös poikia useammin lukutaidottomia. Vuonna 2015 lukutaitoisten naisten ja tyttöjen osuus 15 vuotta täyttäneistä oli 56 % kun taas miesten ja poikien osalta vastaava luku oli 71 %. (Ministry of Gender 2016.)

Sukupuolten epätasa-arvon yksi ilmentymä ovat teiniraskaudet ja varhaiset avioliitot. Teiniäitiys on riski äidille ja lapselle. Suurin osa raskaaksi tulleista tytöistä jättää koulun kesken, jolloin myös työn saanti tulevaisuudessa vaikeutuu. Köyhyyteen syntyvien lasten saattaa olla myöhemmin vaikea päästä ulos köyhyyden kierteestä. (UNESCO 2016, 73.) Sambiassa laillinen naimisiin menemisen ikäraja on 18

vuotta, mutta noin 31 % tytöistä on naimisissa ennen kahdeksattatoista syntymäpäiväänsä. Kuten myös varhainen raskaaksi tuleminen, lapsiavioliitot johtavat usein koulutuksen keskeyttämiseen ja heikkoon toimeentuloon. Erityisen alttiita lapsiavioliitoille ovat maaseudulla asuvat, orvot, kadulla työskentelevät ja elävät, sekä varhain raskaaksi tulleet tytöt. Taustalla on usein köyhyys sekä perinteet, joiden valossa varhainen avioliitto näyttää lapsen tulevaisuuden kannalta "parhaana vaihtoehtona". Esimerkiksi jos vanhemmilla ei ole varaa elättää tytärtä, on varhaiseen avioitumiseen rohkaiseminen keino päästä ulos köyhyyden kierteestä. (Ministry of Gender 2016.)

Sambia ei tarjoa turvallista elinympäristöä vähemmistöihin kuuluville nuorille. Esimerkiksi homoseksuaalit ja muunsukupuoliset nuoret kohtaavat syrjintää, minkä vuoksi he usein päätyvät salaamaan seksuaalisen tai sukupuolisen suuntautumisen. (United States department of States 2016.) Eri tavoin sairaat ja vammaiset nuoret joutuvat usein luopumaan oikeuksistaan. Esimerkiksi kouluissa ei juurikaan huomioida liikuntarajoitteisia nuoria, eivätkä erilaiset oppijat saa riittävää tukea. (UNESCO 2016.) Myös nuoret jotka elävät HIV-positiivista elämää tai kärsivät mielenterveyden häiriöistä, kokevat merkittävää syrjintää (Kapungwe ym. 2010; Mburu ym. 2014).

Katulapset, eli virallisesti kadulla elävät ja työskentelevät lapset ja nuoret, ovat erityisen haavoittuvainen ryhmä, sillä heillä ei usein ole lainkaan perheen, koulutuksen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tarjoamaa tukea. Osa heistä kuuluu perinteisesti ymmärrettyyn katulasten kategoriaan eli sekä asuu, työskentelee että nukkuu kaduilla. Lapsi tai nuori voi myös olla säännöllisesti kadulla kerjäämässä tai kadulla töissä osan viikosta ja käyttää lopun viikostaan esimerkiksi koulunkäyntiin. Kadulle joudutaan monista syistä. Useat ovat menettäneet vanhempansa. Toisaalta myös epävakaa kotiolosuhteet, kuten väkivalta ja köyhyys ajavat lapsia kadulle. Muita syitä kadulle ajautumiseen saattavat olla huumeet, alkoholi sekä kavereiden painostus. Kadulla nuoret useimmiten kerjäävät ja tekevät mahdollisuuksien mukaan erilaisia yksinkertaisia töitä, kuten pesevät autoja, kantavat turistien matkalaukkuja tai tyhjentävät ravintoloitten roska-astioita. Lisäksi nuoret, yleensä naiset, saattavat myydä seksiä vastikkeeksi rahasta, ruuasta tai nukkumapaikasta. Pojat taas turvautuvat useammin näpistyksiin. (Nerg 2017, 30, 53.) Elämä kadulla on rankkaa ja turvatonta. Erityisesti yksin nukkuminen on vaarallista, koska yöllä nukkuesa saattaa tulla ryöstetyiksi. Myös seksuaalinen häirintä ja raiskaukset tapahtuvat useimmin öisin, minkä vuoksi erityisesti tytöt pyrkivät valvomaan yöt ja nukkumaan päivisin. Katulapset ja -nuoret joutuvat myös elämään lapsuuttaan sosiaalisessa häpeässä. Usea lapsi ja nuori kertoo häpeävänsä kerjäämistä. Väheksyntä tulee esille ihmisten suhtautumisessa. Lapset joutuvat usein esimerkiksi poliisin ahdistelemiksi tai pahoinpitelemiksi. Terveyspalveluja voi olla vaikea saada, millä voi olla vakavia seurauksia lasten ja nuorten psyykkiselle ja fyysiselle hyvinvoinnille sekä itsetunnolle. (Nerg 2017, 58; Kilbride ym. 2000, 36.)

4. Nuoria koskevat poliittiset rakenteet ja ohjelmat

4.1 Lapsia ja nuoria koskevat lait ja poliittiset ohjelmat

Sambian perusoikeuskirjassa on taattu jokaisen yksilön oikeudet, lapset mukaan lukien. Sambia on myös ratifioinut YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, sekä kriminalisoinut lapsityövoiman käytön ja lapsiavioliitot. Vaikka useat lasten ja nuorten oikeudet ovat laillisella tasolla olemassa, ne eivät välttämättä toteudu käytännössä. Esimerkiksi lapsiavioliittoja järjestetään niiden kriminalisoinnista huolimatta eivätkä kaikki lapset pääse kouluun. Lisäksi vammaiset tai avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset kokevat systemaattista syrjintää, eikä vammaisten lasten erityisen tuen tarvetta tai pääsyä koulutukseen ole lasten oikeuksien sopimuksen vaatimuksista huolimatta käytännössä juuri huomioitu. (UNFPA 2017; UNESCO 2016).

Vuonna 2014 työnteon ikärajaksi asetettiin 15 vuotta, ja vaarallisen työn ikärajaksi 18 vuotta (ks. The employment of young persons and children). Ikärajojen valvonta on kuitenkin ongelmallista, sillä nuorten työ on harvoin virallista. Vuonna 2016 Sambia teki kohtuullisen edistyksen pyrkimyksissään poistaa lapsityövoiman. Valtioneuvosto palkkasi muun muassa lisää työvoiman tarkastajia, joilla pyritään estämään lapsityön pahimmat muodot.

Sambiassa nuoret kohtaavat monenlaisia haasteita yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Sambian hallitus on esittänyt lukuisia poliittisia strategioita nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi. Viimeisimmät kansalliset linjaukset nuorisopolitiikan tehostamiseksi esitettiin vuonna 2015 nuoriso- ja urheiluministeriön toimesta. (Ministry of Youth and Sport. 2015b).

Myös koulutussektorilla nuorten asemaa on pyritty tukemaan erilaisilla poliittisilla ohjelmilla. Niiden avulla pyritään mm. takaamaan ilmainen peruskoulutus kaikille, kaventamaan koulutuksen alueellisia eroavaisuuksia sekä tukemaan nuorten seksuaaliterveyden ja -tiedon saatavuutta. Myös monikansalliset toimijat, kuten YK ja African Development Bank tukevat Sambian poliittisia nuoriso-ohjelmia. Kansainvälisen tuen ensisijainen kohde on ollut naisten ja tyttöjen elinolojen parantaminen sekä nuorten yrittäjyyden tukeminen maataloussektorilla. (Youth map Zambia 2014; ILO 2015.)

4.2. Järjestöt nuorten hyväksi

Sambiassa toimii useita kansalaisjärjestöjä ja kehityshankkeita, joiden tavoitteena on parantaa lasten ja nuorten elinoloja, sekä tukea heidän toimijuuttaan. Kansalaisyhteiskunnalla ja järjestöillä on tärkeä rooli ruohonjuuritason toiminnassa, sekä kaikkein haavoittuvimpien ihmisryhmien tukemisessa. Merkittävä osa nuorten parissa toimivista järjestöistä toimii tyttöjen oikeuksien ja kadulla asuvien ja/tai työskentelevien lasten elinolojen parantamiseksi. Järjestöillä on tarjota muun muassa päiväkeskustoimintaa, johon kuuluu usein mahdollisuus käydä koulua tai saada erilaista psykologialista tukea elämän vaikeisiin tilanteisiin. Toiset yhteisöt ja keskuksot ovat pelkästään tytöille suunnattuja. Niissä tytöille ja naisille tarjotaan psykososiaalista tukea ja tietoa seksuaaliterveydestä. Kadulla eläville ja orvoille lapsille on olemassa erilaisia katulapsikeskuksia. Keskuksissa lapset saavat yöpaikan, ruokaa ja usein mahdollisuuden koulunkäyntiin. Joissakin keskuksissa saattaa olla myös pieni klinikka, kirjasto ja joskus jopa kirkko (ks. Nerg 2017, 37–38). Sambiassa on erikseen olemassa myös järjestöjen ylläpitämiä orpokoteja, joissa lapset voivat päivätoiminnan ja ruokaohjelman puitteissa majoittua ja saada pitkäaikaista tukea. (Civicus 2013).

On myös olemassa järjestöjä, joiden kohderyhmänä toimivat laajemmin katsottuna haavoittavassa asemassa olevat nuoret. Esimerkiksi Taksvärkki ry:n kumppanijärjestö Barefeet Theatre pyrkii nuorten voimaantumiseen ja vaikuttamistaitojen lisäämiseen vertaisoppimisen kautta. Barefeet käyttää menetelmänään myös teatteria ja draamaa, joiden avulla nuorille haitallisia ja epäoikeudenmukaisia yhteisöllisiä ajattelumalleja pyritään purkamaan. (ks. Barefeet Theatre). Myös Restless development korostaa vaikuttamistyössään nuorten aktiivista kansalaisuutta, itsemääräämisoikeutta sekä oikeutta tietoon seksuaaliterveydestä. Restless Development- kansalaisjärjestö tarjoaa myös start up-avustusta ja neuvoja oman bisneksen perustamiseen (Restless development, päiväämätön.)

LÄHTEET

Amnesty International (2017) Zambia 2017/2018. Haettu 8.3.osoitteesta
<https://www.amnesty.org/en/countries/africa/zambia/report-zambia/>

Barefeet Thether (2015) Barefeet thetre: About us. Haettu 26.3.2018 osoitteesta
<http://barefeettheatre.org/>

Central Statistical Office of Zambia, CSO (2015) Zambia labour force Survey report 2014. Ministry of Labour and Social security. Haettu 21.2. 2018 osoitteesta
http://www.mlss.gov.zm/upload/Labour_Force_2014/2014_LFS_FULL_FINAL_Report.pdf

Central Intelligence Agency, CIA World Factbook, päivämätön. Country Comparison; Distribution of Family Income - Gini Index. Haettu 28.2.2018 osoitteesta
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2172rank.html>

CIA World Factbook (2013). Zambia. Washington, DC: Central Intelligence Agency, 2013.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/za.html> [Luettu 29.1.2014].

CIA World Factbook (2018). Population pyramid of Zambia. Haettu 22.2.2018 osoitteesta
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/za.html>

CIA World Factbook (2018) Zambia. Haettu 8.3.2018 osoitteesta
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/za.html>

Civicus (2013). More than 100 groups call on to Zambian president to halt NGO law. 31 October 2013.

Freedom house (2017) Zambia: Political rights and civil liberties. Haettu 28.3.2018 osoitteesta
<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/zambia>

Godfrey, I. (2013) Dealing with Disability in Zambia. OSISA; Open Society Initiative of Southern Africa. Haettu 28.2.2013 osoitteesta <http://www.osisa.org/law/zambia/dealing-disability-zambia>

IFEX (2017)The global Network Defending and Promoting Free expression. Haettu 22.2.2018 osoitteesta https://www.ifex.org/zambia/2017/02/15/ati_bill/

Index Mundi (2016) Zambia - Net official development assistance received Haettu 8.3.2017 osoitteesta: <https://www.indexmundi.com/facts/zambia/indicator/DT.ODA.ODAT.CD>

International Labour organization, ILO (2012a). Decent Work Country Profile Zambia.
<http://www.ilo.org/public/english/region/afpro/lusaka/download/home/zdwcpc2013.pdf> [Luettu 25.2.2014].

International Labour organization, ILO (2015) 2030 Development Agenda. Zambia: How to tackle four development goals in a single project. Haettu 23.2.2018 osoitteesta
http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_397221/lang--en/index.htm

International Monetary Fund, IMF (2005) Zambia: Enhanced Initiative for Heavily Indebted Poor Countries— Completion Point Document. Country Report No. 05/137 Haettu 8.3.2018 osoitteesta
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2005/cr05137.pdf>

- International Monetary Fund, IMF, IMF (2016). Poverty Reduction Strategy Papers (PRSP). Fact sheet. Haettu 19.2.2018 osoitteesta <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/prsp.htm>
- Kapungwe, A. Cooper, S. Mwanza, J. Mwape, L. Sikwese, A. Kaku, R. Lund, C & Flisher, AJ. (2010) Mental illness- Stigma and Discrimination in Zambia. *Psychiatry* (13)3, 192–203.
- Kilbride, P. Suda, C. & Njeru, E. (2000) Street children in Kenya. *Voices of children in search of a childhood*. Bergin & Garvey, Westport.
- Lee, Richard (2011). Freedom of Information bill for Zambia? Open Society Initiative for Southern Africa. <http://www.osisa.org/media-and-ict/zambia/freedom-information-bill-zambia> [Luettu 12.3.2014]
- Masanta, F. (2017a) Future at Risk. D+C Development and Cooperation. Haettu 22.2.2018 osoitteesta <https://www.dandc.eu/en/article/youth-unemployment-remains-key-challenge-zambia>
- Masanta, F.(2017b) Vision 2030. D+C Development and Cooperation. Haettu 23.2.2018 osoitteesta <https://www.dandc.eu/en/article/zambias-government-has-committed-sdgs-they-will-most-likely-prove-quite-difficult-achieve>
- Mburu G, Mala, R. Danielle Oxenham, D. Choolwe Haamujompa, C. Kate Iorpenda, K. & Ferguson, L.(2014) Responding to adolescents living with HIV in Zambia: A social– ecological approach. *Children and Youth Services Review* 45, 9–17
- Ministry of Education. (2010) Education sector National Implementation Framework III 2011–2015. Republic of Zambia.
- Ministry of Finance (2015) HARNESSING THE DEMOGRAPHIC DIVIDEND: The Future We Want for Zambia http://zambia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Zambia%20Demographic%20Dividend%20Study%20Report_2016_0.pdf
- Ministry of Finance and National Planning (2017). Seventh National Development Plan 2017-2021. Accelerating development efforts towards the Vision 2030 without leaving anyone behind. Haettu 19.2.2018 osoitteesta <http://www.mndp.gov.zm/download/7NDP.pdf>
- Ministry of Gender (2016) National Strategy on Ending Child Marriages in Zambia 2016-2021. Haettu 27.2.2018 osoitteesta <https://www.girlsnotbrides.org/wp-content/uploads/2016/04/Zambia-National-Strategy-on-Child-Marriage-2016-2021.compressed.pdf>
- Ministry of Sport, Youth and Child Development (2006). National Youth Policy 2006. Republic of Zambia.
- Ministry of Gender and Child Development 2014. National Gender policy. Republic of Zambia.
- Ministry of Youth and Sport (2015) National plan for action for the youth policy. Republic of Zambia. Haettu 23.3.2018 osoitteesta http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---africa/---ro-addis_ababa/---ilo-lusaka/documents/publication/wcms_395602.pdf
- Nerg, L. (2016) Getting children out of street? Ethnographic study on children’s perspectives and street children centres’. Master’s thesis. University of Helsinki

- Network of Zambian people living with HIV/AIDS, NZP+(2012) The people living with HIV stigma Index 2012. Haettu 26.2.2018 osoitteesta <http://www.stigmaindex.org/sites/default/files/reports/Zambia%20People%20Living%20with%20HIV%20Stigma%20Index%20Report%20%202009%20published%202012.pdf>
- OPHI Oxford Poverty and Human Development initiative (2015) Global MPI 2015: Key findings University of Oxford Haettu 12.2.2018 osoitteesta <http://ophi.org.uk/multidimensional-poverty-index/mpi-2015/>
- Phiri, J. & Ataguba, J. (2014) Inequalities in public health care delivery in Zambia. International Journal for Equity in Health 2014, 13:2
- Project Concern International (2018) PCI: Zambia. Haettu 28.3.2018 osoitteesta <https://www.pciglobal.org/zambia/>
- Restless development (2015) Improved delivery and mainstreaming of life skills & HIV education within Teacher Education Education: Evaluation Study of Interventions in Six Selected Colleges of Education in Zambia. Haettu 26.2.2018 osoitteesta <http://restlessdevelopment.org/file/res-zambia-improved-delivery-and-mainstreaming-evaluation-pdf>
- Suomen suurlähetystö Lusaka, päivämätön. Suomen ja Sambian väliset suhteet haettu 20.2. 2018 osoitteesta <http://www.finland.org.zm/public/default.aspx?nodeid=31530&contentlan=1&culture=fi-FI>
- Suomen YK-liitto, päivämätön. Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. Haettu 23.2.2018 osoitteesta <http://www.ykliitto.fi/yk70v/yk/kehitys/post-2015>
- The African Education Act, Laws of Zambia. Päivämätön. Haettu 21.2.2018 osoitteesta <http://www.parliament.gov.zm/sites/default/files/documents/acts/African%20Education%20Act.pdf>
- Transparency International (2017) Transparency Perception Index 2017 Haettu 22.2.2018 osoitteesta https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017
- Tyler, K. Handema, R. Schmitz, R. Phiri, F. Wood, C. Olson, K. (2016) Risk Factors for HIV among Zambian Street Youth. Journal of HIV/AIDS & Social Services, (15)3, 254–268
- Udoh, Nse (2013). NGO Act is Unconstitutional, says Prof Muna Ndulo. November 22 2013, Zambia Reports. <http://zambiareports.com/2013/11/22/ngo-act-is-unconstitutional-says-prof-muna-ndulo/> [Luettu 3.3.2014].
- Ulkoministeriö, UM (2017) Zambia 2016 – 2019: Country strategy for Development cooperation.
- UN (2015) Zambia Country analysis Summary. http://zm.one.un.org/sites/default/files/un_country_analysis_report.pdf
- UNAIDS (2018) Zambia. Haettu 8.3.2017 osoitteesta <http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/zambia>
- Unicef, (päivämätön). Zambia: child protection. Haettu 28.2.2018 osoitteesta https://www.unicef.org/zambia/5109_8455.html

UNDESA (päiväämätön). United Nations Definition of Youth. Haettu 8.3.2018 osoitteesta <http://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>

UNDESA (2017) World Population Prospects: The 2017 Revision. Haettu 20.2.2018 osoitteesta <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population/>

UNDP (2013). Millennium Development Goals Progress Report Zambia 2013. United Nations Development Programme.

UNDP (2015) Human Development reports. Table 3: Inequality-adjusted Human Development Index <http://hdr.undp.org/en/composite/IHDI>

UNDP (2016) Gender Development Index. Haettu 27.2.2018 osoitteesta <http://hdr.undp.org/en/composite/GDI>

UNDP (2016b) Human development report 2016. Haettu 1.2.2018 osoitteesta http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/ZMB.pdf

UNDP, päiväämätön. UNDP ZAMBIA Haettu 23.2.2018 <http://www.zm.undp.org/>

UNESCO (2016) Zambia–Education Policy review: Paving the way for SDG 4: Education 2030. United Nation. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

UNFPA (2017) Policy Brief: Adolescent Pregnancy in Zambia Haettu 26.2.2018 osoitteesta https://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/2017RH_AdolPregnancyZambia_brief.pdf

United States department of States (2016) Country Reports on Human Rights Practices for 2016. Bureau of Democracy, Human Rights and Labor. Haettu 28.2.2018 osoitteesta <https://www.state.gov/documents/organization/265528.pdf>

World Atlas (2017) Largest Ethnic Groups in Zambia. Haettu 22.2.2018 osoitteesta <https://www.worldatlas.com/articles/largest-ethnic-groups-in-zambia.html>

World Bank (2016) GDP Per Capita https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?year_high_desc=true

World Bank News (2017) Zambia Needs More, Better Jobs to Reduce Poverty and Inequality. Haettu 28.2.2018 osoitteesta <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2017/06/13/zambia-needs-more-better-jobs-to-reduce-poverty-and-inequality>

World Bank, päiväämätön. Poverty & Equity Data portal <http://povertydata.worldbank.org/poverty/country/ZMB>

World Economic Forum: Global Competitiveness Report 2015-2016 http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf

Youth Map Assesment Report (2014) Youth Map Zambia: Cross-Sectoral Analysis of Youth in Zambia. Haettu 12.3. osoitteesta https://www.iyfnet.org/sites/default/files/library/YouthMap-Zambia_Analysis.pdf